

Czopek, Sylwester

Ostatni sezon badań na cmentarzysku grupy tarnobrzeszkiej w Pysznicy, woj. tarnobrzeszkie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 2, 78-81

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYLWESTER CZOPEK

OSTATNI SEZON BADAŃ NA CMENARZYSKU GRUPY TARNOBRZESKIEJ W PYSZNICY, WOJ. TARNOBRZESKIE

Cmentarzysko w Pysznicy, gm. loco, woj. tarnobrzeskie, stanowisko 1, było już badane w ciągu dwóch sezonów wykopaliskowych - 1974 i 1991. Opublikowano z nich krótkie sprawozdania wraz z omówieniem głównych wyników i prezentacją wybranych materiałów (E. Pohorska 1979; S. Czopek 1993). Ponadto problematykę tego stanowiska zaprezentowano w trakcie konferencji poświęconej grupie tarnobrzeskiej, która odbyła się w Rzeszowie w 1986 roku. Jej materiały ukazały się w trzy lata później, a jest wśród nich również artykuł traktujący o cmentarzysku w Pysznicy (S. Czopek 1989).

Celem badań podjętych w 1996 roku była eksploatacja kolejnej partii stanowiska i w miarę możliwości, uchwycenie granic nekropoli od południa i wschodu. Prowadzono je w maju, w trybie ratunkowym spowodowanym rozpoczęciem zabudowy parceli, na której występowały groby. W związku z tym dodatkowym problemem było rozpoznanie startygrafii w części objętej planami inwestycyjnymi, a leżącej już poza zasięgiem cmentarzyska.

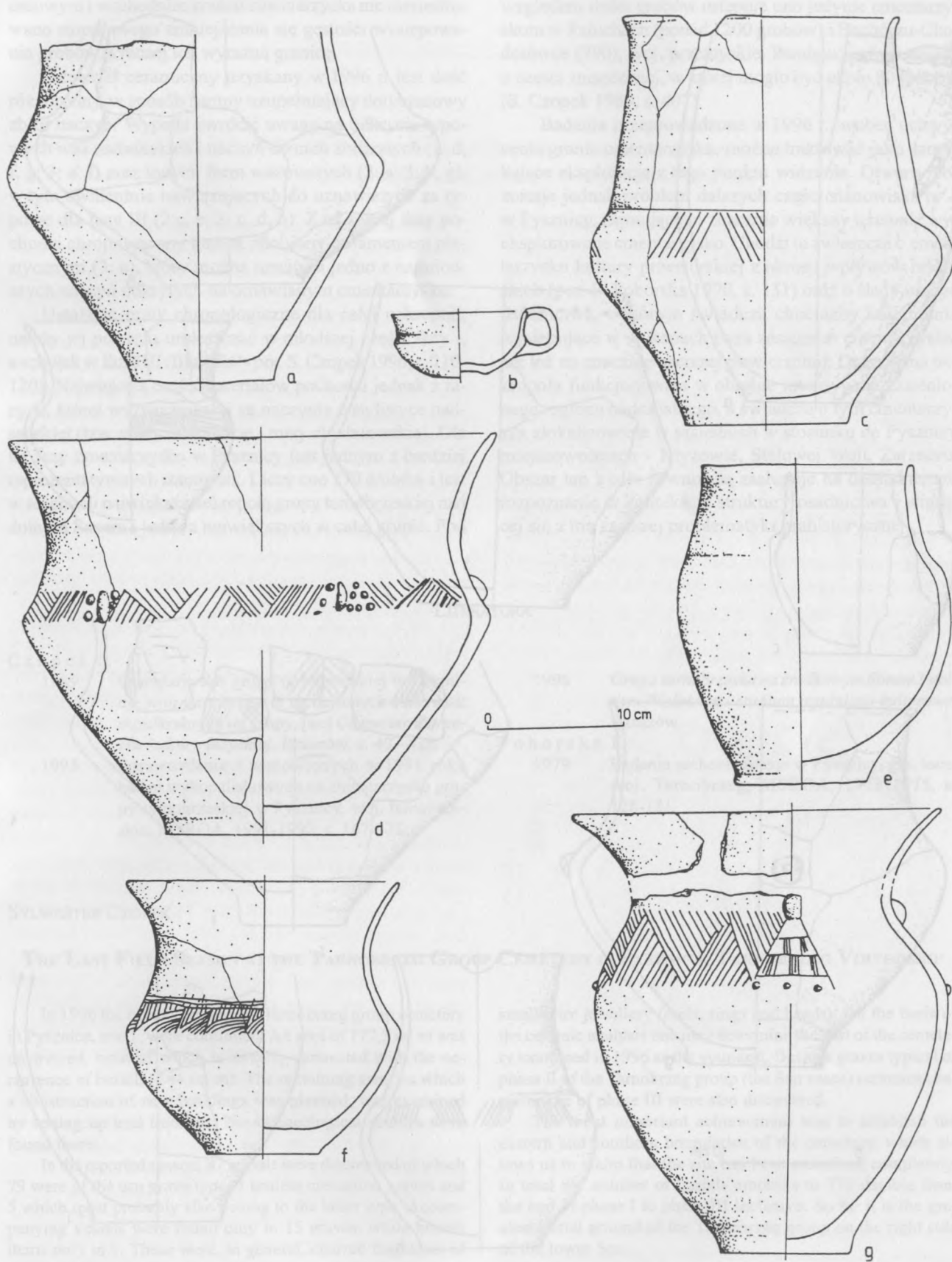

Ryc. 1. Pysznica, woj. Tarnobrzeg, stan. 1. Plan sytuacyjny cmentarzyska grupy tarnobrzeskiej (obszar ukośnie zakreskowany). Linia ciągłą oznaczono obszar objęty badaniami w latach 1974, 1991 i 1996, a linią przerywaną teren działki przewidzianej pod zabudowę w 1996 r.

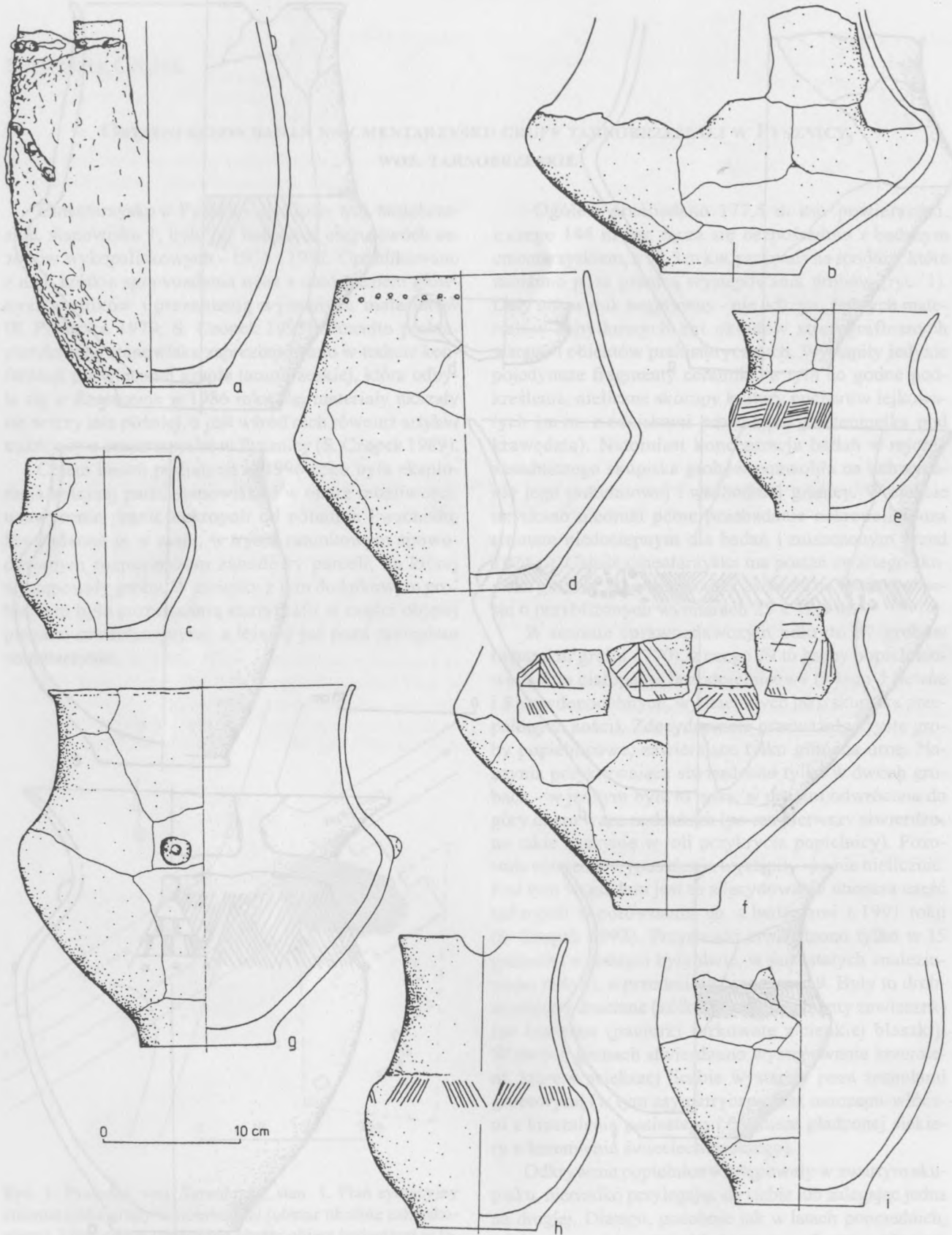
Ogółem przebadano 177,5 m kw. powierzchni, z czego 144 m kw. łączy się bezpośrednio z badanym cmentarzyskiem, a 33,5 m kw. przypada na sondáže, które założono poza granicą występowania grobów (ryc. 1). Dały one wynik negatywny - nie odkryto żadnych materiałów zabytkowych ani układów stratygraficznych warstw i obiektów prahistorycznych. Wystąpiły jedynie pojedyncze fragmenty ceramiki, w tym co godne podkreślenia, nieliczne skorupy kultury pucharów lejkowatych (m.in. z odciskami prostokątnego stempelka pod krawędzią). Natomiast koncentracja badań w rejonie zasadniczego skupiska grobów pozwoliła na uchwycenie jego południowej i wschodniej granicy. W efekcie uzyskano nieomal pełne przebadanie nekropoli (poza terenem niedostępnym dla badań i zniszczonym przed 1974 r.). Całość cmentarzyska ma postać zwartej skupiska grobów, ciągnącego się z zachodu na wschód w pasie o przybliżonych wymiarach 25 x 12,5 m.

W sezonie sprawozdawczym odkryto 87 grobów (ostatni nr grobu - 770), z czego 79 to groby popielnicowe, a 8 to ciałałpalne bezpopielnicowe (z tego 3 pewne i 5 prawdopodobnych, wydzielonych jako skupiska przepalonych kości). Zdecydowanie przeważały czyste groby popielnicowe, zawierające tylko glinianą urnę. Naczynia przykrywające stwierdzono tylko w dwóch grobach - w jednym była to misa, w drugim odwrócona do góry dnem waza nadsańska (po raz pierwszy stwierdzono takie naczynie w roli przykrycia popielnicy). Pozostałe elementy wyposażenia wystąpiły równie nielicznie. Pod tym względem jest to zdecydowanie uboższa część nekropoli w porównaniu np. z badaniami z 1991 roku (S. Czopek 1993). Przystawki stwierdzono tylko w 15 grobach (w jednym były dwie, w pozostałych znaleziono po jednej), a przedmioty brązowe w 9. Były to drobne ozdoby druciane (kółka, skręty, fragmenty zawieszek) lub blaszane (paciorki rurkowate z cienkiej blaszki). W dwóch grobach stwierdzono występowanie krzemieni, które w większej liczbie wystąpiły poza zespołami grobowymi (w tym asymetryczny grot oszczepu-włóczni z krzemienia pasiastego i fragment gładzonej siekiry z krzemienia świeciechowskiego).

Odkrywane popielnicowe występowały w zwartym skupisku, nierzadko przylegając do siebie lub zalegając jedna na drugiej. Dlatego, podobnie jak w latach poprzednich, udało się zarejestrować układy stratygraficzne, jakie tworzyły poszczególne naczynia (np. groby 697-695, 714-15-718-716, 721-722-723, 724-725-726-727-728). Na połu-

Ryc. 2. Pysznicza, woj. Tarnobrzeg, stan. 1. Ceramika z grobów wyeksplorowanych w 1996 roku: 741 (a), 731 (b), 767 (c), 704 (d), 723 (e), 706 (f), 769 (g).

Ryc. 3. Pysznica, woj. Tarnobrzeg, stan. 1. Ceramika z grobów wyeksplorowanych w 1996 r.: 729 (a), 718 (b), 765 (c), 736 (d), 705 (e), 737 (f), 714 (g), 702 (h), 724 (i).

dniowym i wschodnim krańcu cmentarzyska nie zarejestrowano stopniowego zmniejszania się gęstości występowania grobów, a raczej ich wyraźną granicę.

Materiał ceramiczny uzyskany w 1996 r. jest dość różnorodny, w sposób istotny uzupełniający dotychczasowy zbiór naczyń. Wypada zwrócić uwagę na odkrycie typowych waz nadszańskich i naczyń do nich zbliżonych (2: d, f, g; 3: e, f) oraz innych form wazowatych (2: a; 3: b, g), w tym ewidentnie nawiązujących do uznawanych za typowe dla fazy III (2: c, e; 3: c, d, h). Z tej samej fazy pochodzi chropowacony garnek zdobiony ornamentem plastycznym (3: a), który można uznać za jedno z najmłodszych naczyń odkrytych na omawianym cmentarzysku.

Ustalając ramy chronologiczne dla całej nekropoli, należy jej początki umieszczać w młodszej części fazy I, a schyłek w fazie III (IIIa/IIIb? - por. S. Czopek 1996, s. 110-120). Największa część materiałów pochodzi jednak z fazy II, której wyznacznikami są naczynia o stylistyce nadszańskiej (tzw. wazy nadszańskie i misy zbydniowskie). Dla tej fazy cmentarzysko w Pysznicy jest jednym z bardziej reprezentatywnych stanowisk. Liczy ono 770 grobów i jest w tej chwili największą nekropolą grupy tarnobrzesckiej nad dolnym Sanem i jedną z największych w całej grupie. Pod

względem ilości grobów ustępuje ono jedynie cmentarzyskom w Paluchach (ponad 1200 grobów) i Bachórze-Cho-dorówce (790), woj. przemyskie. Pamiętać jednak należy o części zniszczonej, w której mogło być około 80 grobów (S. Czopek 1989, s. 407).

Badania przeprowadzone w 1996 r., wobec uchwycenia granic cmentarzyska, można traktować jako zamykające eksplorację z tego punktu widzenia. Otwarty pozostaje jednak problem dalszych części stanowiska nr 1 w Pysznicy, zajmującego znacznie większy teren niż wyeksplorowane cmentarzysko. Chodzi tu zwłaszcza o cmentarzysko kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (por. E. Pohorska 1970, s. 131) oraz o ślady innego osadnictwa, o którym świadczą chociażby krzemienie występujące w wykopach poza zasięgiem cmentarzyska, jak też na znacznie szerszej powierzchni. Opisowana nekropola funkcjonowała w obrębie intensywnie zasiedlonego regionu nadszańskiego, a świadczą o tym cmentarzyska zlokalizowane w sąsiednich w stosunku do Pysznicy miejscowościach - Kłyżowie, Stalowej Woli, Zarzeczcu. Obszar ten z całą pewnością zasługuje na dokładniejsze rozpoznanie w kontekście struktury osadnictwa i wiążącej się z nią szerszej problematyki prahistorycznej.

LITERATURA

Czopek S.

- 1989 Cmentarzysko grupy tarnobrzesckiej w Pysznicy, woj. tarnobrzesckie na tle innych stanowisk sepulkralnych tej grupy, [w:] *Grupa tarnobrzescka kultury łużyckiej*, Rzeszów, s. 407-428.
- 1993 Sprawozdanie z wznowionych w 1991 roku badań wykopaliskowych na cmentarzysku grupy tarnobrzesckiej w Pysznicy, woj. tarnobrzesckie, MSROA, 1991-1992, s. 167-173.

- 1996 *Grupa tarnobrzescka na środkowym Sanem i dolnym Wisłokiem - studium osadniczo-kulturowe*, Rzeszów.

Pohorska E.

- 1979 Badania archeologiczne w Pysznicy, gm. loco, woj. Tarnobrzeg, MSROA, 1973-1975, s. 128-131.

SYLWESTER CZOPEK

THE LAST FIELD SEASON AT THE TARNOBRZEG GROUP CEMETERY IN PYSZNICA, TARNOBRZEG VOIVODSHIP

In 1996 the excavations at the Tarnobrzeg group cemetery in Pysznica, site 1, were continued. An area of 177,5 sq. m was uncovered, most of which is directly connected with the occurrence of burials (144 sq. m). The remaining area, on which a construction of new buildings was planned, was examined by setting up trial trenches. No archaeological sources were found there.

In the reported season, 87 burials were discovered of which 79 were of the urn grave type, 3 urnless cremation graves and 5 which most probably also belong to the latter type. Accompanying vessels were found only in 15 graves, while bronze items only in 9. These were, in general, charred fragments of

small wire jewellery (coils, rings and beads). On the basis of the ceramic analysis one may determine the part of the cemetery examined in 1996 as the youngest. Besides graves typical of phase II of the Tarnobrzeg group (the San vases) ceramics characteristic of phase III were also discovered.

The most important achievement was to establish the eastern and southern boundaries of the cemetery, which allows us to claim that the site has been examined completely. In total the number of burials amounts to 770 datable from the end of phase I to phase III inclusive. So far it is the greatest burial ground of the Tarnobrzeg group on the right side of the lower San.